

Dehálaš diehtuojohkin Ruota orruide

JUS **KRIISA** DEHE **SOAHTI** BUOLLÁ

Innehållsförteckning

Kriisaválmmasvuohta

Du kriisaválmmasvuohta.....	5
Boasto diehtjuohkin.....	6
Terrorfalleheamis.....	7
Guoiggu du ruovttuválmmasvuhtii.....	10

Oppalašeatnansuodjalus

Ruođa suodjalus.....	8
Rohkkáheapmi Ruođa vuostá.....	12
Aliduvvon válmmasvuođa dilli.....	13

Váruhansystema

Dehálaš dieđáhus álbmogii.....	14
Válmmasvuođalárbmaja.....	16
Suodjelatnja.....	17

Dát diehtjuohkinbláđdi lea láddema váste mángga sierra gillii dingsakerhet.se.

Jearaldagat ja vástádušat diehtjuohkinčálloša birra gávnnaš dáppe dingsakerhet.se.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

MSB lea stáhtalaš eiseváldi mii bargá vai servodat galgá šaddat buorebun eastalit ja gjedahallat bárttiid ja kriisaid Duodalas bárttis dehe kriissas mii addit doarjaga daidda geat leat vásttus.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
651 81 Karlstad
www.msb.se

Gráfalaš hábmen ja buvttadeapmi: Kreab AB
Govat: Arvid Steen
Deaddileapmi: Stibo Graphic A/S
Publ.nr: MSB1207 - reviderad december 2022
ISBN: 978-91-7927-281-4

Ruođa riikkavuložiidda

Ráđđehus sádde dán dieđihančálloša/brošyra juohke dálloodollui Ruođas. Servodatsuodje ja válmmasvuođa eiseváldi (MSB) vástida sisdoalus. Dieđihančáluš galgá veahkehit min buorebut válbmanit juohke dilálašvuhtii duođalaš lihkošisvuođaide, garra dálkkiide, it-fallehemiide ja militearalaš konflikttaide.

Máŋgat olbmot soitet dovdat leabohisvuođa eahpesihkkar birra ovdas. Vaikko Ruođta lea dorvvoleabbo go mánga eará riikka, de gávdnojit áitagat min sihkkarvuođa ja iehčanasvuođa vuostá. Ráffi, friddjavuohta ja demokratiija leat árvvut maid mii fertet suddjet ja nanostahttit juohke beaivvi.

Eiseválddit, eanadiggi ja guovllut, gielddat, fitnodagat ja organisašuvnnat, sis lea ovddasvástáduš das ahte servodat doaibmá. Muhto vástu min riikka sihkkarvuođas ja dorvvolašvuođas lea aktasaš buohkaide geat orrot dáppe. Akta min deháleamos fámuin go juoga uhkida min lea min dáhttu veahkehit guhte guoimmi.

Jus don leat gearggus de don maid veahkehat oppa riikka ceavzit bures váttis dilálašvuođas.

KRIISAVÁLMMASVUOHTA

Maid dagalit jus du árgabeaivi jorgaluvvošii vulosoivviid?

Kriisa sáhtta dagahit ahte servodat ii doaimma nugo masa mii leat hárbjánan. Rievdan klimáhtta sáhtta dahkat ahte dulvvit ja meahcebuollimat šaddet dábáleabbon. Máilmmi dáhpáhusat sáhttet dagahit dihto borramušgálvvo váni. Hehttehusat dehálaš it- systemiin sáhttet váikkuhit šleadgaoažžumii. Beare oanehis áiggi siste árgabeaivi sáhtta šaddat váttisin.

- Liekkasvuolta jávká.
- Šaddá váttisin ráhkadit ja seailluhit biepmu.
- Biebmu ja eará diŋggat sáhttet nohkat gávppiin.
- Čáhceluoittagis dehe hivssegis ii boađe čáhci.
- Ii sáhte tánket.
- Máksokoarttat ja bánkomáhtat eai doaimma.
- Mobiilafierpmádat ja neahtta ii doaimma.
- Kollektiivajohtolat ja eará fievrredeamit eai doaimma.
- Šaddá váttisin oažžut dálkasiid ja medisiinnalaš rusttegiid.

Jurddaš got don ja olbmot du lahkosis sáhttet birget go servodaga dábálaš fuolaheapmi ja bálvalusat eai doaimma dego dábálaččat. Jurddaš mat riskkat sáhttet váikkuhit dutnje du birrasis.

Du kriisaválmmasvuolta

Du gieldda vástida earet eará ahte boarrásiiddikšun, čáhcefuolaheapmi, gádjunbálvalus ja skuvla doibmet servodatkriissas nai. Dus priváhttaolmmožin lea maid vástu. Rivttes válmastallamiin sáhtát birget váttis dilis buorebut, beroškeahhtá das mii dan lea dagahan.

Servodatkriissas ožžot sii geat eanemusat dárbašit veahki veahki vuosttažin. Eatnasat fertejit leat gergosat birget ieža oanehaš. Mađi buorebut leat válbmanan dađi stuorit vejolašvuolta dus lea maid veahkehit earáid geas eai leat seamma vejolašvuodát.

Deháleamos lea ahte dus lea čáhci, biebmu, liekkasvuolta ja ahte dus lea vejolašvuolta oažžut dieđuid eiseváldiin ja mediain. Dus lea maid dárba oažžut aktavuoda oapmahaččaiguin. Siidduin 10 ja 11 lea cehekkenlistu biepmuin ja diŋggain mat leat buorit leahkit ruovttus.

Leatgo du lagasbirrasis riiskkat mat sáhttet váikkuhit dutnje? Orutgo guovllus mii lea hearki riđuide ja dulviide? Leago juoga váralaš industriija dehe juoga eará du lahkosis man soahtálii leat buorre diehtit?

Leage dárkil vearru diehtujuohkimii

Stáhtat ja organisašuvnnat gevtet juo odne čádjidahtti diehtujuohkima geahččalemiin váikkuhit min árvoštallamiidda ja dasa mot mii doaibmat. Ulbmil soaitá leat min vuosttildanfámu ja suodjalusdáhtu unnidit.

Buoremus suodji vearru dieđuid ja bahás propagándda vuostá lea leahkit gáldokritihkalaš:

- Leago dat fakta vai oainnut?
- Mii lea diehtujuohkima ulbmil?
- Gii lea sáddejeaddji?
- Leago gáldu luohtehahtti?
- Gávdnogo diehtujuohkin eará sajis?
- Leago diehtu varas vai boaris ja manin diehtu boahdá jur dál?

- Oza dieđu – don sáhtát vuosttildit propagándda ja vearru dieđu buoremusat go don dieđát áššiid birra juoidá.
- Ale jáhkke beakkohusaide – geahča mánnga luohtehahtti gálduid vai oainnát leago diehtu duohta.
- Ale juoge beakkohusaid – jus diehtu ii oro luohtehahtti, ale juoge dan viidáseappot.

Terrorfallehemiid-aktavuodas

Terrorfalleheapmi sáhttá čuozihit ovttaskas olbmuide dehe joavkkuide, álbmogii dehe servodatdehálaš doaimmaide dego šleatgaoažžumii dehe fievrridansystemii. Vaikko terrorfalleheapmi sáhttá dahkkot mánnga ládje ja sierra báikkiin nu gávdnogit moadde rávvaga mat sáhttet leat vuoimmis eanas diliin:

- Oza suoji ja vealhte olmmošjoavkkuid.
- Alarmere poliissa 112 bakte ja almmut jus oainnát juoidá dehálačča.
- Várut daid geat leat váralaš dilis ja veahket daid geat dárbbášit veahki.
- Bija mobiilla jienaheapmin alege riinge geasage gii lea riskaguovllus.
- Mobilajietna sáhttá almmustahttit olbmo gii lea čiehkadan.
- Ale riinge mobiillain jus it dárbbáš. Jus fierpmádat lea badjel noađuhuvvon sáhttá leat váttis heakkadehálaš telefovnain ollet mearrái. Čuovo poliissa, gádjunbálvalusa ja eiseválddiid rávvagiid.
- Ale juoge nannekeantes dieđu fierpmádagas dehe eará ládje.

Ruota suodjalus

Ruota čohkkejuvvon eatnansuodjalus galgá suddjet ja suodjalit riikka, min friddjavuoda ja rievtti eallit nugo mii ieža välljet. Mis lea buohkain bargu jus Ruotta uhkiduvvo.

Oppalašeatnansuodjalus

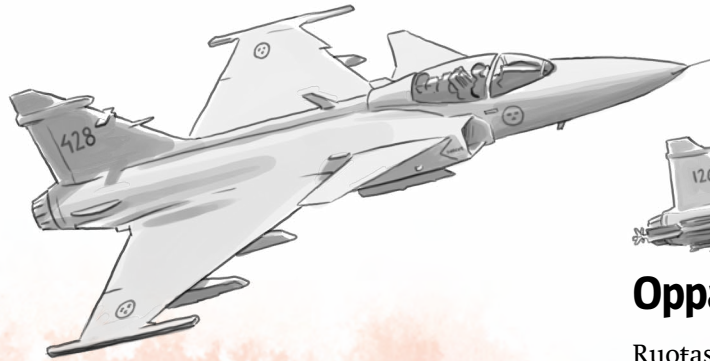
Oppalašeatnansuodjalus lea buot doaibma mii dárbbahuvo Ruota válmastallamii soahtái. Oppalašeatnansuodjalus siskkilda militeara suodjalusa ja siviilasuodjalusa.

Militeara eatnansuodjalus

Militeara eatnansuodjalus siskkilda Ruota Suodjalus ja ruovttudorvojoavkkuid ja moadde eará eiseválddi gain váldobargu lea doarjut militeara eatnansuodjalusa. Ruota Suodjalus suddje min guovllu ja min rájiid.

Siviila eatnansuodjalus

Siviila eatnansuodjalus dárkkuha oppa servodaga vuosttildanfámu soahteváras ja soađis. Siviila eatnansuodjalus lea dat bargu man stáhtalaš eiseválddit, gielddat, eanadiggi ja guovllut, priváhtta fitnodagat ja eaktodáhtolaš organisašuvnnat dahket. Barggu dárkkuhus lea suddjet siviilaálbmoga ja ahte omd. buohccedikšun ja fievrrideamit doibmet soahteváras ja soađis. Soahteváras ja soađis galgá Siviila eatnansuodjalus nai bastit doarjut Ruota Suodjalusa.

Oppalaš eatnansuodjalus geatnegasvuohta

Ruotas lea vuommis oppalaš eatnansuodjalus geatnegasvuohta. Dat mearkkaša ahte buohkat geat orrot dáppe ja leat gaskkal 16 ja 70 jagi fertejit veahkehit sierra ládje soahteváras ja soađis. Buohkain lea geatnegasvuohta veahkehit ja buohkat dárbbahuvojit.

Oppalašeatnansuodjalus geatnegasvuhtii gullet:

- **Vearjogeatnegasvuohta** Ruota Suodjalusas.
- **Siviilageatnegasvuohta** doaimmain main ráđdehus mearrida.
- **Almmolaš bálvalageatnegasvuohta** mii mearkkaša ahte bálvala doaimmain mat fertejit doaibmat soahteváras ja soađis. Dat mearkkaša ahte joatkkát iežat dábálaš barggus, barggat eaktodáhtolaš organisašuvnnas dehe oaččut bargogaskkusteamis barggu, mii lea erenomáš dehálaš oppalašeatnansuodjalussii.

Sis, gain lea oppalašeatnansuodjalusgeatnegasvuoda sáhttet soahtesajuštuvvot. Jus leat soahtesajuštuvvon de leat ožžon soahtesajuštuvvon-mearrádusa dehe eará dieđu du bargoaddis dan birra.

Mánnga jagi leat válmastallamat soahteváras ja soađis leamas hui ráddjejuvvon Ruotas. Dan sajjs eiseválddit ja gielddat leat sajuštan nanostahttimiin válmastuvvoda ráfiáigge kriissaide dego dulvviide ja it-fallehemiide. Muhto oppa máilmmi birrasa rievdamat dihte ráđdehus lea mearridan nanostahttit oppalašeatnansuodjalusa. Danin galgá Ruota siviilaeatnabálvalusa plánen álggahuvvot ođđasit. Boahtá váldit áiggi ovddidit buot osiid fas. Seamma áigge válmastuvvoda ráfiáigge kriissaide lea dehálaš vuoddu min vuosttildanfápmui soađis.

Čuovo ovdáneami
dinsäkerhet.se

Guigosat du ruovttuválmmasvuhtii

Eavttut ja dárbbut leat earálaganat, ovdamearka dihte jus orut boaitobealde dehe orrunguovddážiin, dáluin dehe orohagain. Dá oáččut almmolaš guigosiid du ruovttuválmmasvuhtii. Geavtte dan mii heive jur dutnje ja du lagamužžaide. Gevttet ovttas dihto dinggaid ja luiket guhte guoimmis.

Biebm

Lea dehálaš atnit ruovttus liige biepmu mii addá nuogis energiija. Geavtte biepmu mii seailu ja man sáhtta válbmet jođánit, gáibida unnán čázi dehe sáhtta borrat vuoššakeahtta.

- buhteat, gálla, rušppit, monit
- láibi mas lea guhkes seailunáigi, ovdamearka dihte: tortilla, garra láibi, keaksa, kávrregat
- dipmavuostá, miššariidna ja eará badjošat bohccádagas
- hávvarjugus, soijajugus, bulvvarmielki
- biebmoolju, garravuostá
- jođanispasta, riise, rievnnat, buđetvuodjabulvvar
- vuššojuvvon linssat, bábut, ruotnasat, hummus burkkes
- mollejuvvon tomáhtat ovdamearka dihte pasta vuoššamii
- millejuvvonbieregobuonjus, makrilla, sardiidna, raviola, luossabullá, vuššon bierno, máles seilosat
- heđenmeastu, silta, marmeláde
- válmmas sarre - ja ruvsomuorjemáls, varassákta, dehe eará jugus mii seailu viessoliiggasis
- gáffe, deadja, sukláde, fápmojugus, honnet, mandelat, niehttevuodja, siepmanmandelat.

Čáhci

Ráinnas juhkančáhci lea Eallindehálaš. Rehkenastte unnimus golbma littara ráves olbmo guovdu jándoris. Jus leat eahpesihkkar šlájas don dárbbahat sáhttit vuoššat čázi.

Jus hivsset ii doaimma sáhtat váldit nanu plástabussiid dehe plástaseahkaid ja bidjat daid hivssetstullui. Buorre giehtaráinnasvuohta lea dehálaš njoammumiid eastimii.

- bohtalat
- lohkkeseinnet
- PET- bohtalat čázi jiekñudeapmái (ale deavdde bohtala dievva, dalle bohtal luoddana)
- minerálačáhci
- bunceluoitta dunnagát, čázi viežžamii. Dus sáhtta maid leahkit moadde ráinnas várredunnagá, mat leat devdon čáziin. Daid galgá seailuhit seavdnjadis ja gállosis.

Oahpa eanet ruovttuválmmasvuodas
dinsakerhet.se

Liekkasvuohta

Jus šleadga jávká galbma jagiáigge orohat čoasku jođánit. Čoahkkanehpet ovtta latnjii, heñgejehepet filttiid láse ovdii, gokčēt lahtti ránuguin ja dahkabehtet luogi beavdde vuollái lieggasa doallamii. Jurddas buollinvára. Jáddat buot čuovggaid ja liggejeddiid ovdalgo nohkabehtet. Biggot dájvá vai oážžun dihte sisa sivrra.

- ullobivttas
- liegga ja nanu olgobiktasat
- gahpirat, fáhcat, čeabetliinnit
- filttet
- nohkanvuolaš
- oadđenseahkat
- steariidnagintalat
- liekkasgintalat
- riššasákket dehe dollacahkkeheaddji
- molssaeakto liekkasgáldu, ovdamearka dihte gásolaliggeheaddji, petrovalaliggeheaddji.

Eará

- spriitagievkkan ja boaldámuš
- lummalámpu, gállolámpu

Gulahallan

Váraleappot dáhpáhusas don dárbbasat bastit váldit vuostá dehálaš dieđu eiseválddiin, earenomážit Ruota Rádio P4 (Sveriges Radio P4). Don dárbbahat maid bastit čuovvut mediaid raporterema, doallat aktavuoda oapmahaččaiguin ja olbmaiguin ja heahtedáhpáhusas bastit olahit gádjunbálvalusa, buohccedivššu dehe poliissa.

- rádio, mii doaibmá báhtteriiguin, beaiveseallain dehe geavjjain
- biilarádio
- báberlistu dehálaš telefonnummariiguin
- liigebáhtter/power bánku mobiilalefodnii
- láddenbiereggas mobiilalefodnii man geavta biillas.

- báhtterat
- una ruđžat giehtaruhant
- dálloapoteaika ja eará dálkasat
- lávtassihkaldagat
- giehtaspriita
- ravssat ja mánnodávdasuojit

Jus Ruotta fallehuvvo gáibiduvvo vuosttildanfápmu

Mii fertet bastit vuosttildit sierralágan fallehemiid min riikka vuostá. Juo odne dáhpáhuvvet rohkáheamit dehálas it-systemaid vuostá ja geahččaleamit váikkuhit boasto dieđuid bokte. Lagasbirrasa konflikttat sáhttet maid váikkuhit midjiide. Vejolaš rohkáheamit sáhttet leahkit:

- Superrohkáheamit mat billistit dehálas it-systemaid.
- Infastruktuvrra billisteamit (omd. luottaid, šilddiid, girdinšiljuid, ruovderatiid, šleadgalinjaid ja atomafápmorustegiid).
- Terrorfalleheamit mat guoskkahit mánggaid olbmuid ja dehálaš doaimmaid.
- Geahččaleamit váikkuhit Ruota mearrádusdahkkiide dehe riikkavuložiidda.
- Botkejuvvon fievrrideamit mat dagahit borramušgálvvu ja eará dávviriid váni.
- Militeara rohkáheamit, omd. girdirohkáheamit, robohtafalleheamit dehe eará soahtedagut.

Jus nuppi riika falleha Ruota mii eat goassege vuollán. Buot dieđut ahte vuosttildeapmi galgá heaittihuvvot eai leat duođat.

Aliduvvon válmmasvuoda dili

Ráđdehusas lea vejolašvuohta mearridit aliduvvon válmmasvuoda dili go háliidit nanosmahttit Ruota vejolašvuođaid suddjet riikka. Ráfiáiiggi lágat leat vuoimmis, muhto aliduvvon válmmasvuoda dilis sáhttet maid eará lágat gevtot. Stáhta sáhtta omd. váldit priváhtta opmodaga, mii lea erenomáš dehálaš oppalaš eatnansuodjalussii.

Aliduvvon válmmasvuoda dilis galgá olles servodat bargat ovttas falleheaddji vuostá ja fuolahit ahte deháleamos oasit servodagas doibmet. Aliduvvon válmmasvuoda dilis sáhttet du gohččut veahkehit sierra ládje.

Diehtjuohkima aliduvvon válmmasvuoda dilis don oaččut rádio ja TV bakte. Ruota Rádios P4 (Sveriges Radio P4) lea válmmasvuoda kanála.

Dehálaš dieđáhus álbmogii

Signála 7 sekundda – boatka 14 sekundda

7

14

7

14

7

14

Várre lea meaddel

Bistevaš signála 30 sekundda

30

Váruhussystema

Dehálaš dieđáhus álbmogii

Váruhus- ja dieđihansystema VMA (Dehálaš dieđáhus álbmogii) gevtovuvvo kriisadiliin – omd.váralaš mirkkuid luoittidettiin, buolliimiin main lea bávkkihanvárra, meahcce buolliimiin ja eará luonddukatastrofain.

Dehálaš dieđáhus álbmogii sáddejuvvo erenomážit Ruota rádio kanálain, Ruota TV kanálain ja SVT Teavstas. VMA sáhttá maid sáddejuvvot SMS:n mobiilalefovnnaide dihto guovlluin.

Olgováruhus

Hárve diliin gevto olgováruhus (“Hesa Fredrik”). Ráhkahusat olgováruheapmái leat eanaš stuorit báikkiin ja maid Ruota atómáfpmurustegiid birra.

Jus gulat jiena, mana sisa, stenge láse, uvssaid ja ventilašuvnna ja guldal Sveriges Radio P4 mas lea bargun addit servodatdiehtujuokkima.

Olgováruhus systema iskojuvvo diibmu 15.00 vuosttas árgamánodaga njukčamánu, geassemánu, čakčamánu ja juovlamánu.

🔊 Válmmasvuodálárbma

Signála 30 sekundda – boatka 15 sekundda

30

15

30

15

30

15

🔊 Girdilárbma

Signála oanehis skájihemiiguin 1 minuhta

🔊 Várre meaddel

Bistevaš signála 30 sekundda

30

Válmmasvuodálárbma ja girdilárbma

Válmmasvuodálárbma lea ráđđehusa vuohki diedihit ahte lea fáhkkes soahtevárre, dehe riika lea soadis.

Jus gulat signála galggat dakkaviđe mannat sisa ja guldalit Ruota Rádío P4 (Sveriges Radio P4). Leage válmmas guođdit orohaga. Váldde mielde buot deháleamos dinggaid, liegga biktasiid, borramuša, juhkamusa ja maddái id- báhpiriid. Jus leat soahtesajuštuvvon galggat dakkeviđe vuolgit dan báikkái gosa leat mearriduvvon.

Girdilárbma mearkaša ahte don dakkeviđe galggat ohcat suoji, omd. suodjelanja dehe geallára dan biggegis gos jur leat.

Ođđa vuogit váruhit álbmoga sáhttet šaddat áiggeguovdilin.

Doala iežat áiggeguovdilin
dinsakerhet.se

Suodjelatnja ja eará suojis sajit

Suodjelatnja galgá addit suoji álbmogii soadis. Buot suodjelanjat ja biggegat suodjelanjain leat merkejuvvon galbbain. Don it gullo ovttagereñoamáš suodjelatnjjii. Mana dan lagamus suodjelatnjjii.

Váldde sealvái gos du lagamus suodjelatnja lea, sihke du orohaga lahka ja dan báikki lahka gos don leat beaivet. Girdilárbmma áigge don galggat dakkeviđe vuolgit suodjelatnjjii dehe heahtedilis eará suojis sadjái dego geallir, báktesisgeaidnu dehe báktesisgeaidnostašuvdnii.

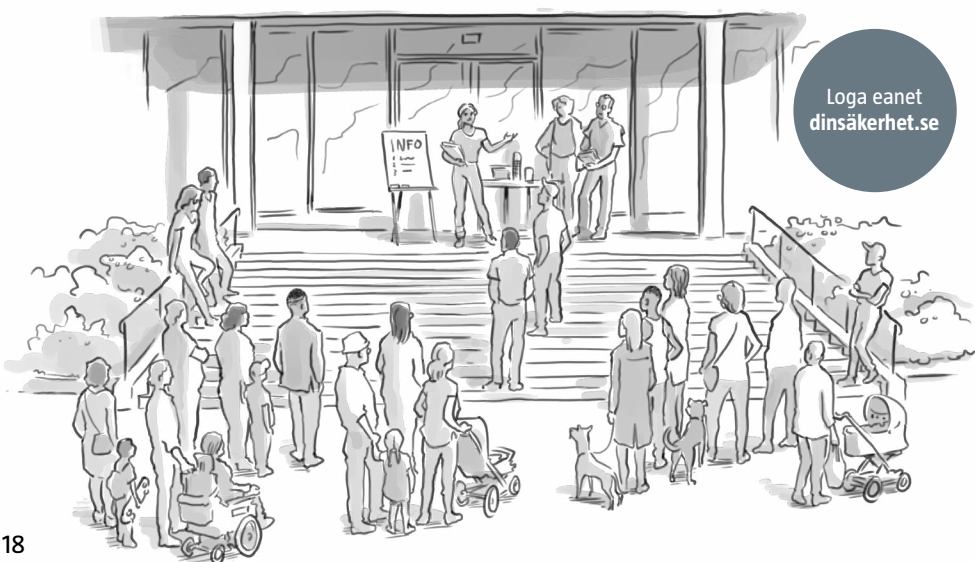
Skuvle iežat!

Oahpa addit vuosttas veahki. Du máhttu sáhttá gádjut heakka. Jus leat vuosttažin báikki nalde lihkohisvuodas dehe eará duodalaš dáhpuhusas, riinge 112 SOS Lárbmii (SOS Alarm). Vaikko du ruhtagorta lea guoros dehe jus du mobiilatelefovnas váilu SIM-goarta 112 doaibmá. SOS lárbma sáhttá addit rávvagiid dan birra maid galggat dahkat lihkohisvuodabáikkis.

Leage mielde!

Mánngat ideála organisašuvnnat ja oskkoldatgottit dahket dehálaš bijuid min aktasaš sihkkarvuoda ja válmmasvuoda ovdii. Eaktodáhtolaš eatnansuodjalusorganisašuvnnain leat arenomáš barggut oppalašeatnansuodjalusas ja fáillet sihke gurssaid ja skuvlejumiid. Kriissas ja aliduvvon válmmasvuoda dilis sii veahkehit arenomážiid juohkimiin dehálaš dieđuid riikkavuložiida.

Mii dárbbasit du ja du bargu lea dehálaš!

Dehálaš muituimerkemat

Čále muitui dehálaš telefodnanummariid, čujuhusaid ja lagamus suodjelanja dehe eará suojis saji.

Dát dieđihančálus galgá veahkehit min buorebut válbmanit juohke dillái váralaš lihkohisvuodaide, garra dálkkiide, it- fallehemiide ja militearalaš konflikttaide. Sártno mielánis sisdoalus earáiguin du birrasis.

DEHÁLAŠ TELEFONNUMMARAT JA WEBBABÁIKKIT

112

Heahtedilis mii gáibida fahkka ambulánsa, buollingotti dehe poliissa veahki.

113 13

Diehtujuohkima guođdimii dehe oažžumii duođalaš bárttiin dehe kriisadiliin.

114 14

Buot poliisaáššit mat gusket vearredaguid dahje dáhpáhusaid mat eai dáhpáhuva juste dál.

1177

Buohccedivššuráđđeaddin.

Dinsäkerhet.se

Čiekŋuduvvon diehtujuohkin dán diehtujuohkinčállosa sisdoalus.

Krisinformation.se

Čohkkejuvvon diehtujuohkin Ruota eiseválddiin kriisa dilis.